

VAJNZBURG, OHAJO

**Šervud
Anderson**

preveo s engleskog
Uroš Nikolić

mostilo

naslov originala
WINESBURG, OHIO
Sherwood Anderson

za izdavača
Jelena Simov

urednik
Miloje Mika Jovičić

prevod
Uroš Nikolić

lektura
Mastilo

dizajn korica
Miloje Mika Jovičić

prelom
Mastilo

*Uspomeni na moju majku,
EMU SMIT ANDERSON,
čija su precizna zapažanja u meni po prvi put
probudila glad da vidim ispod površine života,
Ovu knjigu posvećujem.*

SADRŽAJ – PRIČE I PERSONE

KNJIGA GROTESKE	9
RUKE	13
PAPIRNE PILULE	20
MAJKA	24
FILOSOFOF	33
NIKO NE ZNA	41
POBOŽNOST, Priča u četiri dela	45
II	54
III, Predaja	64
IV, Teror	72
ČOVEK IDEJA	78
AVANTURA	87
ČESTITOST	95
MISLILAC	101
TENDI	114
SNAGA BOGA	118
UČITELJICA	126
USAMLJENOST	134
BUĐENJE	144
„ČUDACI“	153
NEIZREČENA LAŽ	163
PIĆE	169
SMRT	178
PREFINJENOST	189
ODLAZAK	198

KNJIGA GROTESKE

Pisac, starac belih brkova, smestio se u krevet uz izvesne teškoće. Prozori na kući u kojoj je živeo bili su postavljeni visoko, a on je hteo da ujutru, nakon buđenja, posmatra drveće. Stolar je došao i prepravio krevet kako bi bio u ravni sa prozorom.

Stvar je izazvala priličnu pometnju. Stolar, borac iz Građanskog rata, ušao je u piščevu sobu i seo da razgovara o izgradnji platforme na koju bi se podigao krevet. Pisac je u sobi imao cigare, i stolar je zapalio.

Neko vreme njih dvojica razgovarali su o krevetu, a zatim su razgovarali o drugim stvarima. Vojnik se dotakao teme rata. Zapravo, pisac ga je naveo na tu temu. Stolar je bio bivši zatvorenik iz Andersonvila, i izgubio je brata. Brat mu je umro od gladi, i svaki put kada bi stolar razgovarao o tome rasplakao bi se. Baš kao i pisac, i on je imao bele brkove, a dok je plakao napućio bi usne, i brkovi bi poskakivali gore-dole. Prizor uplakanog starca sa cigarom u ustima bio je urnebesno. Piščeva ideja za podizanje kreveta beše odbačena, stolar je prepravku obavio na svoj način, a pisac, koji je prešao šezdesetu, morao je da se pomaže stolicom kada je uveče odlazio na spavanje.

U postelji, pisac se okrenuo na bok i ležao mirno. Već godina-ma je bio zabrinut za stanje svog srca. Bio je težak pušač, i srce mu je podrhtavalo. Umislio je da će mu kraj doći neočekivano, i svaki put kada bi legao u krevet pomislio bi na to. Nije se

uzbuđivao zbog toga. Efekat je, zapravo, bio vrlo poseban i donekle neshvatljiv. Od te misli postao bi živiji, tu u postelji, više nego bilo gde drugde. Ležao je savršeno mirno, i telo mu je bilo staro i odveć beskorisno, ali negde duboko u sebi još uvek se osećao mladim. Bio je poput trudnice, samo što je umesto bebe u sebi nosio mladost. Ne, nije to bila mladost, bila je to žena, mlada, odevena u verižnu košulju poput viteza. Bilo je apsurdno, vidite, pokušati da se razazna šta je u utrobi starog pisca dok je ležao na uzdignutom krevetu i osluškivao podrhtavanje sopstvenog srca. Trebalo je dokučiti o čemu je pisac, ili mlado stvorenje unutar pisca, razmišljao.

Stari pisac je, kao i svi ljudi na ovom svetu, tokom svog dugog života razmišljao o mnogo čemu. Nekada je bio prilično naočit, i brojne žene bile su zaljubljene u njega. I on je, naravno, poznavao druge ljude, brojne ljude, poznavao ih je na neobično intiman način koji se razlikovao od načina na koji vi ili ja poznajemo ljude. Makar je tako pisac mislio, i ta misao mu je prijala. Zašto da se sa jednim starcem raspravljamo o prirodi njegovih misli?

U krevetu je pisac sanjao san koji nije bio san. Pomalo pospan, ali i dalje svestan, primetio je da mu se pred očima pojavljuju figure. Zamišljao je kako mlado stvorenje koje se ne da opisati vodi dugačku procesiju figura pred njegovim očima.

Vidite, figure koje su promicale pred očima pisca vrlo su važne. Sve do jedne bile su groteskne. Svi muškarci i žene koje je pisac ikada znao postali su groteske.

Nisu sve groteske bile užasne. Pojedine su bile zabavne, pojedine gotovo lepe, a jedna od njih, izobličena žena, svojom grotesknošću je povredila starca. Dok je prolazila, zacvilila bi poput psetanceta. Da ste u tom trenutku ušli u sobu, pomislili biste da starac ružno sanja, ili da ima problema sa varenjem.

Groteskna povorka čitav sat promicala je pred očima starca pre nego što se izvukao iz kreveta. Premda mu je to nanosilo bol, počeo je da piše. Neke od groteski ostavile su dubok utisak na njega, i želeo je to da opiše.

Pisao je blizu sat vremena. Na kraju je napisao knjigu i naslovio je „Knjiga Groteske.“ Nikada nije objavljena, ali ja sam je jednom video i ostavila je vrlo upečatljiv utisak na mene. Centralna misao knjige bila je vrlo čudna, i nikada je nisam zaboravio. Pomoću nje sam uspeo da shvatim mnoge ljude i pojave koje ranije nisam uspevao da shvatim. Misao je bila prilično zamršena, ali njena pojednostavljena verzija glasila bi otprilike ovako:

U početku, kada je svet bio mlad, postojale su mnoge misli, ali nije postojala istina. Čovek je sam stvorio istine, i svaka istina predstavljala je skup brojnih neodređenih misli. Svuda u svetu bilo je takvih istina, i sve do jedne bile su predivne.

Starac je u knjizi nabrojao na stotine istina. Ne nameravam da vam pričam o svakoj od njih. Postojale su istina nevinosti i istina strasti, istina bogatstva i siromaštva, škrtosti i rasipništva, nemara i odbačenosti. Stotine i stotine istina, i sve do jedne bile su predivne.

A onda su se tu stvorili ljudi. Kako se ko pojavio, tako je grabio po jednu istinu, a snažniji među njima grabili su ih na desetine.

Te istine činile su ljude groteskama. Starac je razvio složenu teoriju o ovom pitanju. Smatrao je da onog trenutka kada je čovek prisvojio jednu od istina, nazvao je svojom i pokušao da živi vodeći se njom, on sam postajao je groteska, a istina koju je prihvatao postajala je laž.

Možete da zamislite kako je starac, koji je čitav život proveo u pisanju i koji je bio pun reči, mogao da ispiše stotine stranica na ovu temu. Sama tema toliko bi porasla u njegovom umu da je

i on sam bio u opasnosti da postane groteska. To se nije desilo, pretpostavljam, iz istog razloga iz kog ni knjiga nikada nije objavljena. Starca je spasila mladost koju je nosio duboko u sebi.

Što se tiče starog stolara koji je prepravio krevet za pisca, pomenuo sam ga samo zato što ste njega, poput većine takozvanih običnih ljudi, najpre od svih groteski iz piščeve knjige mogli da zavolite i razumete.

RUKE

Duž ruševne verande kućerka koji se nalazio u blizini tesnaca nedaleko od grada Vajnsburga, u državi Ohajo, nervozno je koračao sitni, debeli starac. Iza dugačkog polja na kome je zasejana detelina, ali gde je iznikao samo gusti, žućkasti korov, video je državni auto-put i na njemu kamionet sa beračima bobica koji su se vraćali sa polja. Berači, mladići i devojke, smejali su se i razdragano dovikivali. Momak u plavoj košulji iskočio je iz prikolice i pokušao da sa sobom povuče jednu od devojaka koja je vrisnula i glasno negodovala. Stopala su mu pri doskoku podigla oblak prašine koji se uzdigao nasuprot zalazećem suncu. Preko polja začuo se tanki, devojački glas. „Bidlbaume, začేశljaj se, kosa ti upada u oči“, zapovedio je glas čoveku koji je bio ćelav i čije su nervozne ručice prelazile preko ogoljenog čela kao da doteruju hrpu neposlušnih lokni.

Ving Bidlbaum, većito uplašen i pritisnut svakojakim sumnjama, nije sebe ni u kom pogledu smatrao delom života grada u kome je proveo dvadeset godina. Od svih stanovnika Vajnsburga zbližio se samo sa jednim. Jedino je sa Džordžom Vilardom, sinom Toma Vilarda, vlasnika Nju Vilard Hausa, uspostavio nešto nalik na prijateljstvo. Džordž Vilard bio je reporter Vajnsburg Igla i ponekih večeri bi se zaputio duž auto-puta, sve do kuće Vinga Bidlbauma. Dok se šetao po verandi i nervozno mlatarao rukama, starac se nadao da će Džordž

Vilard još jednom doći da provede več sa njim. Nakon što je kamionet sa beračima bobica prošao, krenuo je preko polja sa visokim korovom, popeo se na drvenu ogradu i znatiželjno se zagledao u pravcu grada. Trenutak je tako stajao, trljao ruke i osvrtao se, ali onda ga je strah savladao i otrčao je natrag do trema svoje kuće.

U prisustvu Džordža Vilarda, Ving Bidlbaum, misterija za ostale stanovnike grada, gubio je nešto od svoje plašljivosti, a njegova skrivena ličnost, potopljena u moru sumnje, izvirila bi da pogleda svet. U društvu mladog reportera u po bela dana pojavio bi se u Glavnoj ulici, ili bi šetao nesigurnim tremom svoje kuće i uzbuđeno razgovarao. Tih i drhtav glas postajao bi visok i glasan. Povijena figura bi se ispravila. Tihi Bidlbaum trznuo bi se poput ribe koju pecaroš vraća u potok i počeo da govori, trudeći se da rečima prenese sve zamisli koje su se taložile u njegovom umu tokom dugih godina tišine.

Ving Bidlbaum je pri govoru mnogo koristio ruke. Tanki, izražajni prsti, većito aktivni, većito prikriveni u džepovima ili iza njegovih leđa, stupali bi u prvi plan i postajali klipovi njegove mašinerije izražavanja.

Priča o Vingu Bidlbaumu je priča o rukama. Njihova neumorna aktivnost, poput klepeta krila zatočene ptice, bila je zaslužna i za njegovo ime.* Nekakav opskurni pesnik iz grada se toga setio. Ruke su uzrujavale svog vlasnika. Želeo je da ih drži skrivenim i zapanjeno je posmatrao krajnje neizražajne ruke ostalih ljudi koji su sa njim radili u poljima, ili su prolazili pored, vozeći se pospanim zapregama.

Dok bi razgovarao sa Džordžom Vilardom, Ving Bidlbaum stegnuo bi pesnice i njima udario po stolu ili po zidovima kuće. Tako se osećao prijatnije. Ako bi poželeo da se obrati Vilardu

* Eng. Wing – krilo (prim.prev.)

tokom šetnje poljima, potražio bi kakav panj ili stub ograde o koje bi udarao, ponovo osetivši olakšanje.

Priča o rukama Vinga Bidlbauma zaslužuje posebnu knjigu. Ta knjiga dotakla bi se mnogih čudnih i lepih kvaliteta kod opskurnih ljudi. Za tako nešto potreban je pesnik. U Vajnsburgu su ruke privlačile pažnju mahom zbog pokretljivosti. Ving Bidlbaum je mogao da nabere čak sto četrdeset korpica jagoda za dan. Ruke su mu postale glavna odlika i uzrok njegovog čuvenja. Takođe su dodatno naglašavale njegovu već grotesknu i povučenu individualnost. Vajnsburg se ponosio rukama Vinga Bidlbauma na isti način na koji se ponosio novom kamenom kućom bankara Vajta i pastuvom Veslija Mojera, Toni Tipom, pobednikom trke održane jesenas u Klivlendu.

I Džordž Vilard je mnogo puta pozeleo da pita za ruke. Ponekad bi ga obuzela gotovo neizdrživa radoznalost. Osećao je da mora postojati razlog za njihovu neobičnu aktivnost, kao i za njihov običaj da se skrivaju, i samo ga je rastuće poštovanje prema Vingu Bidlbaumu sprečavalo da istrtlja pitanje koje mu se često motalo po umu.

Jednom ga je zamalo pitao. Šetali su poljima jednog letnjeg popodneva i zaustavili su se na travnatoj obali. Ving Bidlbaum je čitavog po podneva nadahnuto pričao. Zastao je pokraj ograde i stao da je kljuca pesnicama poput detlića dok je vikao na Džordža Vilarda, prekorevajući ga što lako potpada pod uticaj drugih. „Uništavaš se“, povikao je. „Težiš ka tome da budeš sam i da sanjaš, a plašiš se snova. Želiš da postaneš kao svi drugi u ovom gradu. Čuješ ih kako govore, a onda ih imitiraš.“

Na travnatoj obali Ving Bidlbaum je još jednom pokušao da objasni svoj stav. Glas mu je postao tih i nostalgičan, i otisnuo se u tiradu uz blagi uzdah negodovanja, kao da je u snu.

U tom snu naslikao je sliku za Džordža Vilarada. Na slici su ljudi živeli u nekakvom zlatnom dobu pastorage. Vitki mladići prelazili su zelena prostranstva, pešice ili na konjima. Okupili su se kraj nogu starca koji je sedeo ispod drveta u omanjoj bašti i koji im se obraćao.

Ving Bidlbaum postao je potpuno nadahnut. Po prvi put zaboravio je na ruke. Polako ih je ispružio i spustio na ramena Džordža Vilarada. Nešto novo i odvažno začulo se u njegovom glasu. „Moraš da zaboraviš sve što si naučio“, rekao je starac. „Moraš početi da sanjaš. Odsad pa nadalje moraš postati gluv za druge glasove.“

Ving Bidlbaum zastao je i dugo i iskreno se zagledao u Džordža Vilarada. Oči su mu se sjajile. Ponovo je podigao ruke kako bi zagrlio mladića, ali je tada njegovo lice prekrilo užas.

Ving Bidlbaum naglo je poskočio, podigao se na noge i ugurao dlanove duboko u džepove pantalona. Suze su mu navirale na lice. „Moram da se vratim kući. Ne mogu više da razgovaram sa tobom“, nervozno je rekao.

Starac se nije osvrtao, požurio je niz padinu i preko livade, ostavivši zbunjenog i preplašenog Džordža Vilarada na travnatom uzvišenju. Mladić je zadržao, a zatim se pridigao i krenuo putem prema gradu. *Neću ga pitati za ruke*, pomislio je, uzdrman užasom koji je video u njegovim očima. *Nešto nije u redu, ali ne želim da znam šta. Njegov strah od mene, i od svih drugih, ima nekakve veze sa njegovim rukama.*

Džordž Vilarad bio je u pravu. Pozabavimo se nakratko pričom o rukama. Možda će naš razgovor o njima probuditi pesnika koji će potom preneti čudesnu, skrivenu priču o uticaju koje su ruke tek stidljivo nagoveštavale.

Kao mlad, Ving Bidlbaum predavao je u jednoj školi u Pensilvaniji. Tada nije bio poznat po imenu Ving Bidlbaum, već po

manje zvučnom imenu Adolf Majers. A đaci su Adolfa Majersa mnogo voleli.

U prirodi Adolfa Majersa bilo je da predaje omladini. Bio je jedan od onih retkih, neshvaćenih ljudi čija je moć bila toliko blaga da su je tumačili kao ljupku slabost. Osećanja koja takvi ljudi gaje prema svojim učenicima nisu daleko od osećanja kakva finije sorte žena razvijaju prema muškarcima.

Ali, to je zvučalo sirovo. Potreban je pesnik. Adolf Majers bi uveče šetao u društvu učenika iz svoje škole, ili bi do sumraka sedeo sa njima na školskom stepeništu, izgubljen u snovima. Ruke bi mu tu i tamo pomilovale dečačko rame ili bi prešle preko neuredne kose. Govorio je tihim i muzikalnim glasom. I glasom je mogao da miluje. Zajedno sa rukama, glas je bio deo nastavnikovih pokušaja da usadi snove u mlade umove. Vrhove prstiju koristio je za izražavanje. Bio je od onih ljudi koji su životnu snagu isijavali, umesto da je prikupljaju. Od njegovog dodira dečaci bi se oslobađali sumnje i neverice, i sami bi počinjali da sanjaju.

A onda je usledila tragedija. Zaostali dečak iz škole zaljubio se u mladog nastavnika. Noću bi u krevetu zamišljao neizrecive stvari, a narednog jutra bi sadržaj svojih snova saopštavao kao činjenicu. Sa njegovih opuštenih usana stizale su najčudnije i najužasnije optužbe.

Čitav grad počeo je da drhti. Skrивene sumnje koje su ljudi gajili prema Adolfu Majersu postale su uverenja.

Nije trebalo dugo da se dogodi tragedija. Pospani dečaci izvlačeni su iz svojih kreveta i ispitivani. „Mene je zagrlio“, jedan je priznao. „Prsti su mu stalno bili u mojoj kosi“, dodao je drugi.

Jednog popodneva pred školom pojavio se Henri Bredford, koji je u gradu držao gostionicu. Pozvao je Adolfa Majersa u dvorište, a zatim je počeo da ga udara pesnicama. Postajao je sve

gnevniji što je više udarao preplašeno lice nastavnika. Pomahnitali đaci rastrčali su se poput roja insekata. „Naučiću te ja da držiš ruke dalje od mog sina, zveri jedna“, režao je gostioničar i stao da šutira nastavnika po dvorištu nakon što se umorio od pesničenja.

Te noći, Adolf Majers proteran je iz pensilvanijskog grada. Desetine muškaraca sa svetiljkama u rukama pojavili su se pred vratima kuće u kojoj je Majers živeo sam i zahtevali da se obuče i izađe. Padala je kiša, a jedan od muškaraca sa sobom je nosio i uže. Nameravali su da ga obese, ali nešto u njegovoj sitnoj, bledej i žalosnoj pojavi dirnulo ih je i dozvolili su mu da pobjegne. Otrčao je u mrak, a rulja je zaboravila na trenutak slabosti i potrčala za njim, psovala i motkama i kuglama od blata gađala figuru koja je urlala i sve brže nestajala u tami.

Dvadeset godina je Adolf Majers živeo sam u Vajnsburgu. Imao je četrdeset, ali je izgledao kao da mu je šezdeset i pet. Prezime Bidlbaum pozajmio je sa tovara koji je primetio na servisnoj stanici dok je u žurbi prolazio kroz gradić u istočnom Ohaju. Imao je ujnu u Vajnsburgu, staricu pocrnelih zuba koja je gajila kokoške, i živeo je sa njom sve do njene smrti. Godinu dana nakon iskustva u Pensilvaniji bio je bolestan, a nakon što se oporavio postao je nadničar na polju, držao se po strani i trudio se da sakrije svoje ruke. Iako nije shvatao šta se desilo, osećao je da su njegove ruke nekako krive za to. Očevi svih dečaka neprestano su ih pominjali. „Ruke k sebi“, urlao je gostioničar dok ga je tukao u školskom dvorištu.

Na verandi svoje kuće u blizini tesnaca, Ving Bidlbaum koračao je gore-dole sve dok sunce nije iščezlo i dok sive senke nisu progutale put iza polja. Ušao je u kuću, isekao hleb na kriške i namazao ih medom. Nakon što je tutnjava večernje kompozicije koja je odvozila voće ubrano tog dana utihnula, i nakon što se

vratio mir letnje noći, i Bidlbaum se vratio na verandu i nastavio da korača. U mraku nije mogao da vidi svoje ruke. Iako je još uvek čeznuo za društvom mladića, koji je bio medijum kroz koji je Bidlbaum izražavao svoju ljubav prema bližnjem svom, njegova čežnja je još jednom postala deo njegove usamljenosti i njegovog iščekivanja. Upalio je svetiljku, oprao nešto sudova uprljanih jednostavnom večerom i razvukao poljski krevet kraj vrata sa mrežom, spreman za počinak. Nekoliko zalutalih mrvica hleba ležalo je na tek obrisanom kuhinjskom podu; uzeo je svetiljku sa stolice i počeo da prikuplja mrvice, neverovatnom brzinom ih ubacujući u usta. Pod teškim svetlom njegova povijena figura zaličila je na sveštenika u toku službe. Nervozni, užurbani prsti koji su promicali ispred svetla lako su mogli da liče na pobožne prste koji preleću preko čvorova brojanice.